

Л.І.ХАХУЛА *

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ 1991–2014 рр.: ПОЛЬСЬКИЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС

Проаналізовано зміни польської суспільно-політичної думки про Україну та українців у період 1991–2014 рр. Особливу увагу приділено відображенню у пресі, в офіційному й політичному дискурсах, а також опитуваннях громадської думки проблем, пов'язаних із розбудовою української державності та запровадженням у громадсько-політичне життя демократичних принципів.

Ключові слова: Польща, Україна, польсько-українські відносини, демократичні процеси, політико-медійний дискурс, громадська думка.

У 2013–2014 рр. українське суспільство піднялося на революційну боротьбу проти свавілля влади, корумпованості держапарату, утисків свободи слова, спроб накинути згори спосіб життя і поведінки. Революція гідності стала свого роду підсумком понад двадцятилітнього переходу країни від тоталітаризму до демократії, визначення свого місця на міжнародній арені і, найголовніше, усвідомлення себе консолідованим громадянським суспільством. Паралельно з Україною у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. шлях реформ пройшли її центральноевропейські сусіди, зокрема й Республіка Польща. Для незалежної України ця держава стала прикладом здійснення політико-адміністративної трансформації, упровадження ринкових правил у соціально-економічне життя, реалізації національно-культурних програм. Своєю чергою, для Польщі українська проблематика залишалася актуальною з огляду на безпосереднє сусідство й непросту спільну історію.

Згадані чинники, а також історична близькість і культурна спорідненість поляків та українців актуалізують проблему сприйняття польським суспільством своїх східних сусідів, ставлять у фокус наукового аналізу питання, пов'язані з польською оцінкою українських державно-політичних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ ст., формуванням загальнопольського дискурсу¹ про Україну та українців у пресі, політичній і громадській думці. Зважаючи на те, що дана проблема не посіла відповідного місця в історичних студіях (серед дослідників, які торкалися питання, слід згадати О.Ігнатову², В.Тютюна³,

---

* Хахула Любомир Ігорович – кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАНУ (Львів), центр дослідження українсько-польських відносин
E-mail: l.khakhula@gmail.com

¹ Тут під дискурсом розуміються всі форми формальної та неформальної словесної взаємодії, а також писані тексти всіх різновидів. Докл. див.: Potocka-Hoser A. Analiza dyskursu a badanie stereotypowości pojęć politycznych // Kolokwia Psychologiczne. – Т.1: Stereotypy i uprzedzenia / Pod red. Z.Chlewińskiego, I.Kurcz. – Warszawa, 1992. – S.185–198.

² Ігнатова О. Образ сучасної України в польському тижневику «Політика» // Вісник Львівського університету: Серія «Журналістика». – Л., 2004. – Вип.25. – С.499–504.

³ Тютюн В. Польські міфи та стереотипи про українство (на матеріалах польської преси початку 90-х років ХХ століття) // Пам'ять століть. – 2005. – №6. – С.104–112.

М.Павлюх⁴, Л.Зашкільняка⁵, Я.Заленцького⁶). Актуальною вона залишається й надалі.

Мета цієї розвідки полягає в аналізі закономірностей у ставленні поляків до українців та України у середовищах політиків, мас-медіа й на рівні пересічних громадян у період від проголошення нашою державою незалежності до революційних подій 2013–2014 рр. Особливу увагу приділено оцінці польською суспільно-політичною думкою проблем, пов'язаних із розбудовою української державності та запровадженням демократичних принципів у громадсько-політичне життя.

Після демократичних змін у Польщі та проголошення незалежності України українці й поляки знали один про одного дуже мало, оперуючи переважно старими міфами та негативними стереотипами. Найвний стан речей польський історик В.Бонусяк пояснював такими чинниками: пам'яттю тих людей, які зазнали кривд від своїх сусідів, і, часто несвідомо, прагнули переказати власні негативні відчуття щодо іншого народу своїм родинам, колегам чи середовищу, в якому проживали; низьким рівнем поінформованості обох суспільств про історичний процес та його складність; функціонуванням переважно негативних стереотипів свого сусіда в обох суспільствах; браком знань про досягнення сусіднього народу, його внесок в європейську чи світову науку, культуру, мистецтво⁷.

На початку останнього десятиліття ХХ ст. справою налагодження польсько-українських відносин і творення позитивного образу України займалися польські політики. Для формування власної позиції щодо українського питання політичні й інтелектуальні еліти демократичної Польщі перейняли концепції еміграційної опозиції. Ідеї еміграції доопрацювали опозиціонери всередині ПНР. Їх суть зводилася до того, що незалежність України є запорукою незалежності Польщі⁸. Разом з тим це середовище сформувало усвідомлення факту, що Україна могла існувати як національна держава, а українці достатньо дозріли для створення власної держави. Незадовго після польських демократичних виборів 4 червня 1989 р. ці ідеї пролунали і в Україні.

8–10 вересня 1989 р. у Києві відбувся установчий з'їзд Народного руху України. Участь у ньому взяли польські діячі «Солідарності» й новообрані послы до Сейму: А.Міхнік, Б.Борусевич, В.Мокрий та ін. А.Міхнік у своєму виступі зазначав: «Нехай прихильною до вас буде доля. Нехай Бог дає вам силу. Хай живе вільна, демократична і справедлива Україна!»⁹. За участь у цьому з'їзді польська преса й телебачення звинуватили А.Міхніка у «зраді народу», а російські – в агресивній антирадянськості.

⁴ Павлюх М. Стереотипи й образи України та українця у сучасній польській журналістиці // Вісник Львівського університету: Серія «Журналістика». – Л., 2007. – Вип.30. – С.253–261.

⁵ Zaskilniak L. Stosunki ukraińsko-polskie w XX wieku w świadomości społecznej Ukraińców i Polaków // Przegląd Wschodni. – Т.ХІ. – Zesz.4 (44). – 2011. – S.807–819.

⁶ Załęcki J. The Polish and their attitudes to Ukraine and the Ukrainians in the period of the «Orange Revolution» – between warmth and prejudice // Соціологічні дослідження. – 2008. – №7. – С.1–9.

⁷ Bonusiak W. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1990–1996 // Polska i Ukraina po II wojnie światowej / Pod red. W. Bonusiaka. – Rzeszów, 1998. – S.331–332.

⁸ Чушак Х. Немає вільної Польщі без вільної України. Україна та українці у політичній думці польської опозиції (1976–1989). – Л., 2011. – С.190.

⁹ Michnik A. Prezydent wolnej Ukrainy w Polsce // Gazeta Wyborcza. – 1992. – №117. – 19 maja.

4–5 травня 1990 р. у селищі Яблонна біля Варшави відбулася зустріч депутатів Верховної Ради УРСР із польськими колегами з Громадянського парламентського клубу Сейму. У ході жвавої дискусії й обміну думками українські і польські парламентарі порушували різні питання, а найбільше – пов'язані зі складною історією польсько-українських відносин. Проте кожен представник польської делегації у своєму виступі підтримував прагнення українців до відновлення власної незалежності. Тут ілюстрацією можуть служити слова Є.Туровича: «Ми, поляки, не лише повністю визнаємо право українців на незалежність, але якнайбільше цьому сприяємо»¹⁰.

28 липня 1990 р. Сейм Республіки Польща прийняв ухвалу, якою привітав проголошення Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет¹¹. Наступне рішення, що стосувалося України, Сейм прийняв 31 серпня 1991 р. Документ вітав Акт проголошення незалежності України: «Польща, яка свободу і незалежність власної держави ставить понад усе, повністю розуміє й усвідомлює значення історичного рішення українського парламенту. Прийнятий акт є здійсненням прагнень українського народу, виразом права України самостійно визначати власну внутрішню та зовнішню позиції». Після проведення в Україні референдуму на підтвердження Акта про незалежність, Польща, в особі прем'єра Я.К.Белецького, 2 грудня 1991 р. першою у світі визнала незалежну Україну¹². У нашій країні вбачали «партнера для близьких і всебічних добросусідських відносин»¹³, а польський уряд був «переконаним, що здобуття Україною незалежності матиме позитивний вплив на поглиблення співпраці наших держав для добра обох народів, їх сусідів та цілої Європи»¹⁴. У спеціальному рішенні від 6 грудня Сейм висловлював сподівання, що «повага до права поляків, які живуть в Україні, та українців у Польщі культивувати і розвивати свою національну ідентичність буде містком між обома народами»¹⁵. Український правозахисник М.Маринович, аналізуючи цей історичний факт, зазначав: «Визнання 1991 року незалежної України, що його зробила Польща, безперечно, свідчило: Польща визнала свою довоєнну політику щодо України хибною»¹⁶.

Одним із важливих аспектів польсько-української співпраці цього періоду стало підписання 18 травня 1992 р., під час візиту до Польщі Президента України Л.Кравчука, договору про добросусідство, дружні відносини та

¹⁰ Archiwum Akt Nowych. – 2346 Unia Wolności. – Sygn.127. – Forum polsko-Ukraińskie. – Teksty wystąpien na spotkaniu delegacji deputowanych Rady Najwyższej Ukraińskiej SRR członków Ludowego Ruchu Ukrainy na rzecz przebudowy z przedstawicielami Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego, Jablonna 4–5 maja 1990 r. – S.14.

¹¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 lipca 1990 r. // Monitor Polski. – 1990. – №30. – Poz.234.

¹² Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 sierpnia 1991 r. w sprawie niepodległości Ukrainy // Ibid. – 1991. – №29. – Poz.205; Polska uznała niepodległą Ukrainę // Gazeta Wyborcza. – 1991. – №281. – 2 grudnia.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 grudnia 1991 r. w sprawie niepodległości Ukrainy // Monitor Polski. – 1991. – №45. – Poz.316.

¹⁶ *Маринович М.* Польща і Україна після медового місяця // Критика. – 2010. – Травень – червень. – Ч.5/6. – С.28.

співробітництво. Документ, серед іншого, обумовлював права національних меншин на збереження й розвиток етнічної, культурної, мовної, релігійної ідентичності, принципи догляду за існуючими, а також віднайденими в майбутньому місцями військових і цивільних поховань¹⁷.

Щодо самого польського суспільства, то, як було уже сказано, на початку 1990-х рр. пересічний поляк майже нічого не знав про Україну¹⁸. Важливу місію у справі покращення образу України та українців серед поляків мала виконувати періодична преса. Перша реакція польських друкованих ЗМІ на проголошення Україною незалежності проявилася в різного роду коментарях та безпосередніх репортажах з України. «Gazeta Wyborcza» навела такий коментар: «Століття полонізації, російщення, отуречення, литовських і татарських завоювань, поділів між Польщею й Росією; лише короткий період козацької самостійності, і ще короткий епізод незалежності після революції в Росії; найбільша, поряд із поляками й вірменами, діаспора та велика данина кров'ю, сплачена в період Великого Голоду і в радянських ГУЛАґах – неприхильною була історія до українців, народу без держави, який довго й розпачливо боровся за існування та збереження власної ідентичності». Логічним актом з боку Польщі мало б бути визнання незалежності України, бо це символічний жест тих, «котрі так довго не визнавали українців народом». Статтю завершувало звернення до українців: «Понад рахунками кривд простягаємо сьогодні долону до наших сусідів, до народу, який всупереч надії і т. зв. “реалполітик” здобув незалежність»¹⁹.

Через декілька років після проголошення незалежності України, польські журналісти та публіцисти почали підбивати перші підсумки існування молодій державі. У жовтні 1993 р. кореспондент «Rzeczpospolitej» в Україні писав, що найбільшою зміною, яка сталася після 1 грудня 1991 р., був процес українізації: щоразу більше шкіл переходили на українську мову навчання, на вулицях появлялося дедалі більше написів українською мовою, навіть російськомовні депутати і міністри вивчали українську²⁰. Газети повідомляли, що Україна була «єдиною республікою колишнього СРСР, може, крім Білорусі, де після розпаду імперії не дійшло до жодних боїв. І попри те, що в Україні є більше народів, національностей і етнічних груп, аніж на Кавказі»²¹.

Аналізуючи перші кроки української влади, польська преса констатувала, що після проголошення незалежності Україна зіткнулася з багатьма труднощами: існуванням сильних структур старої влади, відсутністю традицій незалежної держави, складною національною ситуацією, сильною економічною залежністю від Москви²². Потужна армія та ядерний статус України непокоїли багатьох її сусідів, а разом із тим ставали нагодою для політичних

¹⁷ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzony w Warszawie dnia 18 maja 1992 roku // Dziennik Ustaw RP. – 1993. – №125. – Poz.573.

¹⁸ Od Redakcji // Więź. – 1991. – № 11/12. – S.5.

¹⁹ Szczęsna J. Ponad rachunkami krzywд // Gazeta Wyborcza. – 1991. – №679. – 9 września.

²⁰ Kościński P. Ukraińskie przesilenie // Rzeczpospolita. – 1993. – №239. – 12 października.

²¹ Łomianowski A. Gorzkie święto // Gazeta Wyborcza. – 1993. – №198. – 25 sierpnia.

²² Kościński P. Ukraina: Pół roku niepodległości // Rzeczpospolita. – 1992. – №116. – 8 maja.

маніпуляцій. У листопаді 1991 р. прем'єр федерального уряду Чехословаччини М.Чалфа на зустрічі зі словаками, що мешкали в Чехії, різко виступав проти поділу федерації на дві держави, аргументуючи це так: «На сході Словаччини розташована Україна, в котрій голос бере націоналізм, яка має 450 тис. озброєних людей і яка хоче розпоряджатися ядерною зброєю. Наївною є думка, що Україна дозволила б, щоби обіч неї якась мала держава розвивалася так, як їй захочеться»²³.

Територіальну загрозу в Україні вбачали і поляки, передусім мешканці Перемишля. Підставами для цього служили великі запаси ядерної зброї і непередбачуваність політики української влади. Посол до Сейму від Перемишльського воєводства Я.Онишкевич, коментуючи такі побоювання, говорив, що загрози для Польщі на східному кордоні існували, але їх не слід було пов'язувати з назвою «Україна». Декларації української влади свідчили про бажання позбутися ядерних запасів, і проголошували їх не лише перед Польщею, але й перед західними державами²⁴. На думку Я.Онишкевича, Україна не тільки не загрозувала Польщі, але й поклала на останню великі сподівання в питанні проєвропейських прагнень. Тому, замість поширювати страхи, полякам рекомендовано використовувати «дійсно великий історичний шанс, щоби поховати давні суперечки і щоби після німецько-французького та польсько-німецького об'єднання відбулося польсько-українське примирення»²⁵.

Україна на початку 1990-х рр. для багатьох поляків залишалася страшним і занедбаним краєм, часто небезпечним для життя. Наприклад, у Перемишлі тих, хто мав намір їхати подорожувати Україною, розцінювали як самогубців, адже Україна – це «бруд і різні зарази, мафія, голод, суцільний хаос». Зважаючи на територіальну близькість Перемишля до кордону, місцеве населення вважало себе «знавцями справи». Журналіст газети «Życie Przemyskie» перед тим, як вирушити в подорож Україною, «про всяк випадок зробив собі щеплення від дифтерії, набрав сухого провіанту, ліків і коньяку для дезінфекції»²⁶.

Проблему відносин України з Росією після розпаду СРСР часто сприймали у Польщі в категоріях «сателіт – метрополія». Московський кореспондент «Rzeczpospolitej» С.Поповський одну зі своїх статей назвав «Росія розраховує на нового Хмельницького», тим самим, вважаючи, що Росія ніколи не погодиться з втратою Києва, Криму чи Одеси: «Москва вірить, що часи Мазепи і Скоропадського врешті минули, в колисці Русі з'явиться новий гетьман Хмельницький і все повернеться на своє місце – Україна знову назавжди буде з Росією». На думку С.Поповського, не лише Росія як державний апарат, але й пересічні росіяни ніколи не погодяться з відокремленням і незалежністю України: «Більшість російських громадян повторюють як молитву: “Україна повернеться”, і не важливо, запитати про це пересічного Івана Іванова, чи

²³ Gazeta Wyborcza. – 1991. – №277. – 28 listopada.

²⁴ O zagrożeniu granicy wschodniej: Rozmowa z byłym wiceministrem obrony, posłem Januszem Onyszkiewiczem // Życie Przemyskie. – 1992. – №10. – 12 marca.

²⁵ «Oficerowie są lojalni wobec państwa»: Rozmowa z ministrem Obrony Narodowej Januszem Onyszkiewiczem // Ibid. – №30. – 29 lipca.

²⁶ Głowacki R. Śladami husarii // Ibid. – 1993. – №11. – 22 grudnia.

реформаторського Ніколая Шмельова, чи, врешті, найпопулярнішого російського сатирика-фейлетоніста Михайла Задорнова»²⁷. Причина для таких переконань була простою: без України немає Росії, немає мови про великодержавну Москву.

Ще одну загрозу від України на початку 1990-х рр. пов'язували з щоразу активнішим українським націоналізмом. Преса часто писала, що найсильніші націоналістичні угруповання в Україні діяли в Галичині, були пов'язані з іменем і діяльністю С.Бандери та прагнули створити національну українську державу²⁸.

Польські організації вбачали загрозу від українців для себе не лише в Польщі, а й поза її межами. На початку 1992 р. Польський репатріаційний комітет та Союз поляків Поділля звернулися до уряду Польщі з вимогою вийти з переговорів про підписання договору з Україною, мотивуючи це тим, що майбутній документ не містив положень, які гарантували б полякам в Україні «належні їм права на автономію в регіонах із переважною більшістю польського населення, що мешкає там уже століттями». Польські організації вважали, що «Україна протиправно займає наші східні терени», і вимагали надання польській національній меншині «хоча б половини тих прав, які мають українці в Польщі»²⁹.

Уже після підписання польсько-українського договору, у грудні 1992 р. Товариство шанувальників Львова й південно-східних кресів у відкритому листі до Л.Валенси висловило своє незадоволення: «У нашій тисячолітній історії Ви є першим політиком, який як глава держави офіційно відрікся від прав польського народу на частину батьківщини і на найвірніше місто без консультацій з народом і всупереч польському державному інтересу. Не йдеться тут про повернення загарбаних силою земель, але про оголошення морального права до володіння ними»³⁰.

До образу Львова як «найвірнішого міста» або «галицького П'ємонту» часто зверталися польські публіцисти. З одного боку, можна натрапити на висловлювання такого плану: «Важко собі уявити сьогоденшню Україну без Галичини, того українського П'ємонту, без якого Україна була б подібною до Білорусії»³¹. Інший образ Львова – це націоналістичне місто, де поляків питають: «Для чого ви сюди приїхали?», а на могилах «орлят» націоналісти пишуть: «Польське лайно»³². «Кресові» ж організації часто не приховували своїх бажань, аби Львів та інші українські міста перебували у складі Польщі. У лютому 1996 р. історик Е.Прус на одній із зустрічей заявив, що він володіє інформацією, за якою М.Горбачов мав намір віддати Львів і Калінінград Польщі: «Росіяни в такий спосіб хотіли захиститися від польських претензій на землі, приєднані до СРСР згідно з пактом Молотова – Ріббентропа». Але радянську пропозицію відкинула група діячів партії «Демократичний союз».

²⁷ Popowski S. Rosja liczy na nowego Chmielnickiego // Rzeczpospolita. – 1994. – №9. – 12 stycznia.

²⁸ P.K. Dwa wyroki śmierci // Ibid. – 1992. – №289. – 9 grudnia.

²⁹ Polacy z Podola: nie podpisywać traktatu // Ibid. – №72. – 25 marca.

³⁰ List otwarty do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Wałęsy // Semper Fidelis. – 1992. – №3/4. – S.3.

³¹ Gromadzki G. Kraj na skraju // Gazeta Wyborcza. – 1996. – №197. – 24–25 sierpnia.

³² Harpula W. Tryzub kontra Czerwona Gwiazda // Rzeczpospolita. – 1999. – №125. – 31 maja.

За Е.Прусом: «Мазовецький, Ґеремек, Куронь і Міхнік спеціально поїхали до Москви і “навколішки” просили Горбачова, аби не віддавав Польщі Львова». Сам Е.Прус зазначав, що це йому підтвердив генерал В.Ярузельський, на що останній здивовано відповів, що «пропозиція повернення Львова була б цілковитим скандалом»³³.

Дещо по-іншому Україну та українців на початку 1990-х рр. сприймали пересічні мешканці Польщі. Найбільш репрезентативним джерелом тут є результати соціологічних опитувань на тему ставлення поляків до різних народів. У 1991 р. позитивно до українців ставилося 9% поляків, неприязнь відчувало 38% опитаних³⁴. У загальному рейтингу народів гірші позиції були лише у ромів (циганів) та арабів. Ці дані є наочним підтвердженням результативності політики влади ПНР, спрямованої на дискредитацію українців у польському суспільстві.

Поряд з тим у 1991 р. 60% поляків вважали незалежність України корисною для Польщі. Натомість об'єднання Німеччини тоді лякало більшість поляків. У 1992 р. на питання про те, яких держав слід найбільше побоюватися, Україну назвало 30% опитаних. Соціологи спостерігали таку тенденцію серед респондентів: «Якщо ми когось любимо, то думаємо, що і вони нас люблять»³⁵. Тому більшість поляків уважали, що найбільше їх любили французи, американці, італійці, а найменше – безпосередні сусіди: литовці, німці, росіяни та українці³⁶.

Подібна тенденція у ставленні поляків до українців зберігалася впродовж наступних років. Польсько-українські спроби налагодити дружні й добросусідські відносини, напевно, не мали значного впливу на зміну ставлення поляків до своїх найближчих сусідів. У грудні 1992 р. газета «Rzeczpospolita» опублікувала результати опитування серед поляків на тему: «Які національності можуть шкодити Польщі і полякам?». 72% респондентів такими, що можуть зашкодити назвали німців, 29% уважали, що це українці та євреї, і лише 10% вказали росіян³⁷. Натомість на питання: «Які національності можуть бути корисними для Польщі і поляків?» 77% назвали тих-таки німців, 37% – євреїв. І лише 16% опитаних ствердили, що українці можуть бути корисними³⁸. Станом на середину лютого 1993 р. серед народів, чий приїзд до Польщі, на думку поляків, слід було обмежити, найбільше називали українців (близько 65% опитаних), а також росіян (63%)³⁹.

Найпоследовнішими у власному ставленні до України були польські політики. Тому на середину 1990-х рр. їх проукраїнська риторика практично не змінилася. Посол Сейму Б.Ґеремек писав: «Польща потребує незалежної України принаймні з двох причин. По-перше, повага Росії до української

³³ Wroński P. Jak nie dostaliśmy Lwowa // Gazeta Wyborcza. – 1996. – №68. – 20 marca.

³⁴ Jasińska-Kania A. Zmiany postaw Polaków wobec różnych narodów i państw // Studia nad postawami wobec innych narodów, ras i grup etnicznych. – T.2: Bliscy i Dalecy / Pod red. A.Jasińskiej-Kani. – Warszawa, 1992. – S.223.

³⁵ Francja dobra, Ukraina zła // Gazeta Wyborcza. – 1992. – №161. – 10 lipca.

³⁶ Orlof E. Geneza i znaczenie polsko-ukraińskiego pojednania // Україна і Польща – стратегічне партнерство: Історія. Сьогодення. Майбутнє / За заг. ред. Т.І.Зарецької. – Ч.2. – К., 2002. – С.16.

³⁷ Datner-Spiewak H., Krzemiński I. Polacy, Żydzi i inni // Rzeczpospolita. – 1992. – №304. – 29 grudnia.

³⁸ Ibid.

³⁹ Wizowe prawo Kalego // Gazeta Wyborcza. – 1993. – №70. – 24 marca.

незалежності – політично і психологічно надзвичайно важке завдання – є свого роду тестом російських намірів і перевіркою російських неоімперських тенденцій. По-друге, існування незалежної української держави, дружньо та мирно налаштованої і до Польщі, і до Росії, належить до польських інтересів»⁴⁰. Подібну думку висловлював і міністр закордонних справ А.Олеховський: «У відносинах з Україною прагнемо наповнити матеріальним змістом формулу “тісного” партнерства. Творимо умови для дедалі інтенсивнішого розвитку політичної, господарської і суспільно-культурної співпраці, яка сприятиме економічній і демократичній трансформації України»⁴¹.

Для поляків авторитетом у справі польсько-українських відносин залишався З.Бжезинський, на цей період директор Центру стратегічних досліджень у Вашингтоні. Він рішуче підтримував незалежність України, вбачав роль Польщі у становленні молодого України ключовою. Зі стратегічних міркувань Польща могла почувати себе безпечною лише «в умовах існування поруч з нею незалежної України»⁴². Натомість для України підставою збереження незалежності мала бути турбота про активну співпрацю з «найважливішим західним сусідом», тобто з Польщею. З.Бжезинський був переконаний, що «для кожного інтелігентного поляка, як і для кожного інтелігентного українця, само собою має бути зрозумілим, що на сучасному етапі історії зміцнення і розширення польсько-українського об'єднання є не лише моральним, але і політичним наказом»⁴³. Якщо примирення не відбудеться, то з цього скористається Москва, яка мріяла відбудувати власну імперію.

У листопаді 2001 р. було оприлюднено доповідь Інституту громадських справ⁴⁴, яка містила результати соціологічних досліджень, проведених у січні 2001 р. Закономірністю, що впливала з результатів опитування, був той факт, що Україну поляки сприймали так само, як Польщу, у країнах Заходу, тобто як бідну, відсталу, погано організовану й небезпечну державу. З погляду неприхильного ставлення до себе з боку поляків українці продовжували знаходитися на остатньому місці, нижчому, аніж росіяни, білоруси, словаки, угорці чи чехи⁴⁵. Серед приписуваних поляками українцям рис національного характеру були нетолерантність, завзятість, нещадність (12%), гостинність, дружелюбність (3%), безгосподарність (1%), працьовитість (1%) та ін.⁴⁶

Щодо ставлення до українців, то ті респонденти, які відвідували колись Україну, надавали перевагу симпатії українцям перед антипатією. Рівень симпатії до українців залежав і від віку. Певна вікова межа – 40 років. Разом з тим вплив воєнних подій значно відчувався. І, як писала автор рапорту Й.Конечна, публічні польсько-українські дискусії над історією «точилися десь

⁴⁰ Geremek B. Polska i świat – koniec tysiąclecia // Ibid. – 1994. – №105. – 7–8 maja.

⁴¹ Olechowski A. Polska między siąsiami // Ibid. – 1994. – №110. – 13 maja.

⁴² Drogowskaz dla Warszawy i Kijowa: Z Zbigniewem Brzezińskim rozmawiał Bohdan Osadczyk // Rzeczpospolita. – 1994. – №17. – 21 stycznia.

⁴³ Fil J. «Jeżeli Polska i Ukraina staną się przeciwnikami, skorzysta na tym jedynie Moskwa»: Rozmowa z profesorem Zbigniewem Brzezińskim // Życie Przemyskie. – 1997. – №37. – 10 września.

⁴⁴ Konieczna J. Polska – Ukraina: wzajemny wizerunek: Raport z badań. – Warszawa, 2001. – 89 s.

⁴⁵ Wojciechowski M. Tak blisko, a tak daleko // Gazeta Wyborcza. – 2001. – №271. – 21 listopada.

⁴⁶ Konieczna J. Polska – Ukraina: wzajemny wizerunek... – S.21.

на маргінесі найважливіших справ, якими жило польське суспільство»⁴⁷. Тому на початку ХХІ ст. значного ефекту від них не відчувалося.

Про ставлення поляків до українців на побутовому рівні неодноразово писала преса. Більшість поляків нав'язувала перші контакти з українцями на базарах, де останні продавали дешеві товари. Це сприяло поглибленню негативного стереотипу України в Польщі. Як писав польський дослідник Я.Заленцький, в останнє десятиліття ХХ ст. уявлення поляків про українців характеризувалися набором рис, які повністю суперечили концепції економічної людини. Поляки вважали українців бідними, марнотратними, позбавленими підприємливості, лінивими. У культурній і традиційній сферах українці виглядали відсталими, неосвіченими, неохайними. А в політичному та соціальному вимірах поляки приписували українцям такі риси, як крайній націоналізм, мстивість та фанатизм⁴⁸.

«Прибульців зі Сходу» польські функціонери часто трактували як людей другої категорії. Переважно не розрізняли, ідеться про росіян, білорусів чи громадян України – стратегічного партнера Польщі. Поляки просто не любили Схід, боялися його, не знали і не хотіли пізнати. Як писав М.Войцеховський: «Усі хто за Бугом, для нас “росіяни” (“Ruscy”) або злі». Журналіст подавав особистий досвід: «Перетинаючи кордон багато разів обдертими автобусами разом із прибульцями зі Сходу, я відчував себе громадянином вищої категорії, бо маю паспорт з орлом. Після пред'явлення документа службовці зверталися до мене словом “пан”. Однак у глибині душі мені було соромно»⁴⁹.

У кінці 2001 р. на питання, яким буде майбутнє України Президент Польщі А.Квасневський відповідав: «Україна мене здивувала. Я непокоївся, що можуть бути проблеми з національною ідентичністю. Але справи виглядають краще, аніж я сподівався. Через десять років після проголошення незалежності, почуття тотожності, власної відмінності є сильним. Але бракує там еліт, людей, котрі б знали як, і намагалися змінювати економіку, громадське життя, щоденні звички. Якщо Європа, Сполучені Штати і Польща будуть послідовно підтримувати Україну і розвивати різні форми співпраці, то суверенний курс України до демократії й економічного розвитку збережеться»⁵⁰.

Для польського президента найважливішим у відносинах з Україною було терпіння. Він неодноразово висловлював думку, що до цієї країни слід підходити терпляче, адже «точка старту для всіх перемін в Україні була значно гіршою, аніж наша. Не можна порівнювати нашу ПНР із сімдесятиліттям радянської України. Поляки завжди були відкритими для світу. У Польщі здібні люди працювали в навчальних закладах, писали книжки, працювали в бізнесі чи політиці. В Україні найталановитіші виїжджали до Москви. В обличчі людських талантів країна втрачала значні життєві сили»⁵¹. Звертаючись до слів

⁴⁷ *Konieczna J.* Polska – Ukraina: wzajemny wizerunek... – S.28.

⁴⁸ *Zalęcki J.* The Polish and their attitudes to Ukraine and the Ukrainians... – С.3.

⁴⁹ *Wojciechowski M.* Kompleks Wschodu // *Gazeta Wyborcza*. – 2000. – №109. – 11 maja.

⁵⁰ *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski.* Przemowienia. Listy. Wywiady. 2001 rok. Wybór. – Warszawa, 2002. – S.525.

⁵¹ *Kwaśniewski A.* Wywiad dla programu I PR «Polska i Świat»: 1 stycznia 2003 roku // *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski.* Przemowienia. Listy. Wywiady. Styczeń – czerwiec 2003 r. Wybór. – Warszawa, 2003. – S.8.

Папи Римського Івана Павла II, який говорив, що Польща потрібна Європі, а Європа – Польщі, А.Квасневський продовжував вислів: «Україна потрібна Європі й нам, а ми – потрібні Україні, як і Європа»⁵².

Найкраще свою відданість українській справі польська влада змогла довести під час президентської кампанії 2004 р., яка переросла в масові акції протесту. Під час українських виборів у польських виданнях «Gazeta Wyborcza», «Rzeczpospolita», тижневика «Polityka», а також у деяких консервативних часописах кандидатів у президенти було представлено відповідно до таких схем: В.Ющенко – лідер опозиції, «батько гривні», політик, «відкритий до Заходу»⁵³. Ще на початку 2000-х рр. ліберальна польська преса часто називала В.Ющенка «улюбленцем Заходу», причиною чого були його вільноринкові погляди, а також економістом із значним авторитетом на Заході⁵⁴. Тим часом В.Януковича популярна польська преса представляла як кримінальника, двічі засудженого, який погано розмовляв українською мовою, діяв в інтересах Росії та донецьких олігархів, висловлювався за «стабільність», або «збереження в Україні прогнилої політично-економічної системи»⁵⁵. Схоже представляли і Л.Кучму. Журналісти «Rzeczpospolitej» писали про грубий спосіб, в який влада розправляється з опозицією, а владні інтриги називали «українською кампанією у стилі Борджія»⁵⁶.

Консервативні та праві періодичні видання до опозиції, згуртованої навколо В.Ющенка, ставилися обережно. Передусім до уваги брали їхнє ставлення до ОУН і УПА та до сучасної Польщі. Журналіст консервативно-ліберального тижневика «Najwyższy Czas» писав: «В Україні існує справжня опозиція. Шкода лише, що має вона антипольське, бандерівське обличчя»⁵⁷.

В очах польських оглядачів українські вибори 2004 р. були вибором між «сірістю, вислужництвом, лукавством та вірою і надією». Активність українського суспільства на цих виборах давала надію на заангажованість суспільства в побудову самоврядності. Польський соціолог Я.Новак писав, що перед Україною стоїть багато невирішених завдань: ментальний поділ між сходом і заходом, відсталість українського села і брак духовних підстав для розвитку⁵⁸. І чесні вибори – це лише початок довгої дороги до змін.

Перемога на виборах опозиційного кандидата В.Ющенка вселяла в поляків надію на початок нового етапу у відносинах з Україною. З'являлися коментарі, в яких не піддавалася сумніву можливість України стати членом Євросоюзу впродовж найближчого десятиліття: «Якщо через 10–15 років Україна ввійде в Євросоюз, в чому я не сумніваюся, в підручниках історії появиться речення, що першою інституцією, котра про це згадала, був Європарламент. І що

⁵² Kwaśniewski A. Wywiad dla «Gazety Wyborczej» (fragmenty): 5 lipca 2003 roku // Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski. Przemowienia. Listy. Wywiady. Lipiec – grudzień 2003 r. Wybór. – Warszawa, 2004. – S.20.

⁵³ Malikowski M. Wybrane problemy stosunków polsko-ukraińskich. – Rzeszów, 2010. – S.135.

⁵⁴ Wojciechowski M. Stylistyczny błąd Wołkova // Gazeta Wyborcza. – 2000. – №83. – 7 kwietnia.

⁵⁵ Malikowski M. Wybrane problemy stosunków polsko-ukraińskich. – S.135.

⁵⁶ Ibid. – S.134.

⁵⁷ Ibid. – S.136.

⁵⁸ Nowak J. Ukraina: początek drogi // Gazeta Wyborcza. – 2005. – №3. – 5 stycznia.

резолуції не було б без польських євродепутатів, а раніше без багаторічних старань, увінчаних працею А.Квасневського»⁵⁹.

Важливе значення для розуміння ставлення усього польського суспільства до революції мають результати соціологічних опитувань, проведених перед і після згаданих подій. Загальнонаціональне опитування засвідчило, що 52% поляків цікавилися революційними подіями в Україні й активно їх обговорювали. Серед людей із вищою освітою рівень зацікавленості українськими подіями сягав 86%. Більша половина опитаних (54%) підтримувала опозиційного кандидата В.Ющенка, і лише 2% були прихильниками провладного В.Януковича⁶⁰.

Змінилося і загальне ставлення поляків до українців. У 2003 р. українці займали 24 позицію позитивного ставлення у переліку 28 народів, стосовно яких проводили опитування. Через рік, відразу ж після Помаранчевої революції, вони піднялися на 19 позицію у переліку з 32 народів⁶¹. Позитивне ставлення поляків до українців зросло на 10%, а рівень неприязні знизився на 17%. Якщо у жовтні 2003 р. із симпатією до українців ставилося 19% поляків, то у грудні 2004 р. таких було уже 29%. Відносна кількість поляків із неприязним ставленням до українців зменшилася з 51% до 37% відповідно⁶². Порівнявши дані росту симпатії за аналогічний період до литовців (+2%), білорусів (–2%) та росіян (–4%), соціолог Я.Заленцький зробив висновок, що Помаранчева революція «стала трампліном для швидкого росту симпатії поляків до українців»⁶³.

У віковому зрізі у грудні 2004 р. більшу симпатію до українців виявляли молоді поляки. До них позитивно ставилися 40% опитаних у віці 25–34 років і 32% – у віці 18–24. Натомість серед опитаних віком 55–65 років прихильність українцям виявляли лише 28%, а у віці понад 65 років тільки 19%. Ці дані ще раз підтверджують неодноразово повторювану тезу про те, що зміна поколінь є одним із ключових факторів впливу на покращення взаємних образів обох народів. Крім того, старше покоління – це носії пам'яті про складну польсько-українську історію. Серед головних перешкод польсько-українського зближення аж 30% опитаних називали історію, а менше – національний характер, культурні відмінності та ін.⁶⁴

Проте в наступні роки відбулися зміни симпатії поляків до українців – після різкого підйому настав спад, а точніше розчарування неспроможністю українських політичних еліт об'єднатися заради демократизації держави за європейськими стандартами. Тому вже у грудні 2005 р. 50% опитаних виразили неприязнь українцям, а відносне число тих, хто ще рік тому симпатизував східним сусідам, зменшилося з 29% до 23% (див. графік).

⁵⁹ Pawlicki J. Tak dalej, Polsko // Ibid. – №11. – 14 stycznia.

⁶⁰ Zalecki J. The Polish and their attitudes to Ukraine and the Ukrainians... – С.1.

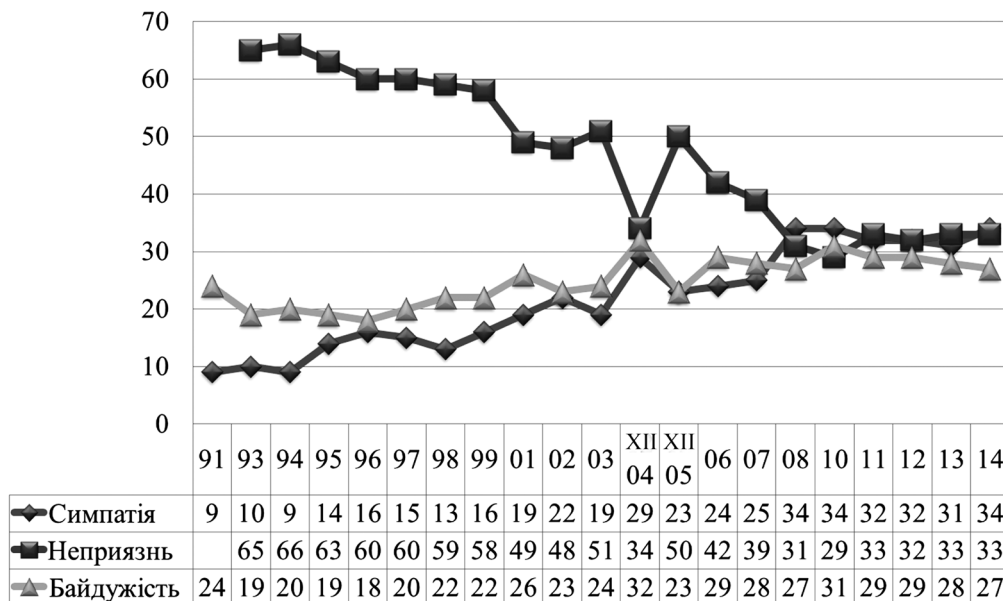
⁶¹ Wpływ ostatnich wydarzeń na Ukrainie na stosunek Polaków do Ukraińców. Komunikat z badań. (CBOS, BS 190/2004) / Oprac. M.Strzeszewski. – Warszawa, 2004. – S.2.

⁶² Ibid.

⁶³ Zalecki J. The Polish and their attitudes to Ukraine and the Ukrainians... – С.5.

⁶⁴ Zaskilniak L. Stosunki ukraińsko-polskie w XX wieku w świadomości społecznej Ukraińców i Polaków... – S.816.

Зміни у ставленні поляків до українців упродовж 1991–2014 рр.⁶⁵

Окремо слід згадати, що зміни суспільних настроїв поляків щодо українців у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбувалися на тлі складних історичних дискусій щодо відбудови Польського військового меморіалу на Личаківському цвинтарі у Львові (у польській публіцистичній традиції відомого як «Цвинтар орлят»)⁶⁶ та чергових річниць Волинської трагедії 1943 р.⁶⁷ Перебіг цих подій певною мірою впливав на тональність виступів політичних діячів, публікації в пресі та громадську думку.

Тому у 2013 р., під час відзначення 70-річчя подій на Волині, польська суспільна думка розділилася щодо їх оцінки, а також можливості польсько-українського примирення. Якщо представники ліберальних середовищ знаходили слова вибачення і закликали до примирення, то «кресові» організації говорили лише про суто «польську жертву» і «затіяний українцями геноцид»⁶⁸. Натомість для 54% пересічних громадян історія сприймалася такою, що ділить народи, а лише 24% висловили думку, що спільна історична традиція об'єднує

⁶⁵ Див.: Stosunek Polaków do innych narodów: Komunikat z badań (CBOS, NR 20/2014) / Oprac. M. Omyła-Rudzka. – Warszawa, 2014. – S.10.

⁶⁶ Докл. див.: *Khakhula L.* Українсько-польские дискуссии в конце XX – начале XXI века: спора Сментарза Орлят we Lwowie // Міędzy wyobrażoną a polityczną wspólnotą / Red. nauk. M. Genyk, J. Kit, W. Kononenko, W. Lesnyak. – Warszawa, 2011. – S.217–235.

⁶⁷ Волинь: дві пам'яті: Збірник статей, опублікованих у «Газеті виборчій» / Пер. з пол. В.Павлів, упор. М.Войцеховський. – К.; Варшава, 2009. – 304 с.; *Калішук О.* Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий та суспільний дискурс. – Л., 2013. – 510 с.

⁶⁸ *Портнов А.* Історії для домашнього вжитку: Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам'яті. – К., 2013. – С.147–154.

поляків і українців⁶⁹. У цей же час 63% опитаних вважали, що об'єднання між поляками й українцями є можливим, а 21% – неможливим⁷⁰. Якщо звернутися до попередніх досліджень польської громадської думки, то слід констатувати, що у 2013 р. польське суспільство у своєму прагненні примирення з українцями зробило рішучий крок назад, рівно на одне десятиліття (у 2003 р. також 63% опитаних вважали примирення між обома народами можливим). Адже ще в 2012 р. кількість оптимістів становила 75%, а 2004 р. їх було 81%⁷¹.

Проте події зими 2013–2014 рр. значно зблизили взаємно поляків і українців. Поляки не лише морально підтримали українців, а й взяли активну участь у Революції гідності (студенти, науковці, пенсіонери, громадські діячі). Медійний образ польської присутності на київському Майдані складався з таких епізодів: 30 листопада 2013 р. серед постраждалих від дій «Беркута» був польський журналіст; через декілька днів зі сцени Майдану лідер партії «Закон і справедливість» Я.Качинський вітався з українцями: «Слава Україні!»; поляки допомагали будувати барикади, були волонтерами. У березні 2014 р. журналісти зустріли на барикадах поляка з пов'язкою, схожою на ті, що їх носили вояки Армії крайової під час Варшавського повстання 1944 р. Це виявився хлопець з Ополя на ім'я Давид, член однієї зі сотень самооборони⁷². Додавали наснаги майданівцям численні польські плакати та дитячі малюнки на підтримку протестуючих.

Проте слід зауважити, що серед частини польської інтелектуальної еліти й надалі продовжував існувати страх перед міфічною «дикою силою зі Сходу», яка «під пеленою націоналізму» здатна зруйнувати європейський лад. Польський історик А.Земба під час виступу в дискусії «Україна в огні» у Краківському університеті провів аналогії Майдану із глибоко вкоріненою в українській культурі традицією козацьких віч. Сучасні українські події історик порівняв з описаними Г.Сенкевичем козацькими радами на Січі, які супроводжувалися вигуками: «Ганьба!», «Зрада!» тощо, та впливали на прийняття рішень старшиною. У подіях початку 2014 р. А.Земба бачив не що інше, як анархізацію суспільства: «З кожної української кризи виходить лише один переможець, який стає провідною політичною силою. Ним є націоналісти. Націоналізм, ксенофобія, які йдуть із Західної України в Центр, є загрозою для самої України і регіону (Росії, Європи)»⁷³.

Наприкінці січня 2014 р. газета «Rzeczpospolita» надрукувала коротке інтерв'ю з речником «Правого сектора» А.Тарасенком, в якому той заперечив твердження про геноцид поляків на Волині у 1943 р. та різко виступив за об'єднання українських етнічних земель у складі незалежної держави. На запитання журналіста, чи сучасні кордони України справедливі, А.Тарасенко

⁶⁹ Trudna pamięć: Wołyń 1943: Komunikat z badań (CBOS, BS 93/2013) / Oprac. M.Herrmann. – Warszawa, 2013. – S.3.

⁷⁰ Ibid. – S.4.

⁷¹ Ibid.

⁷² Rudnicki J. Pojednanie: Od Wołynia do Majdanu [Електронний ресурс]: <http://www.radiownet.pl/publikacje/pojednanie-od-wołynia-do-majdanu#/publikacje/pojednanie-od-wołynia-do-majdanu>

⁷³ Głos prof. Andrzeja Zięby w dyskusji „O Ukrainie w ogniu – w Instytucie Historii UJ» [Електронний ресурс]: <https://wkrakowie2014.wordpress.com/tag/dyskusja/>

відповів: «Націоналіст це той, хто прагне об'єднати усі етнічні землі свого народу, на яких українці проживали тисячоліттями. Після війни в результаті операції "Вісла" українців виселили з тих земель і справедливості ради ці землі мали б повернутися до України. Я маю на увазі Перемишль і кільканадцять інших повітів»⁷⁴. Інтерв'ю викликало занепокоєння серед частини поляків і, як зауважив публіцист Л.Ясиня, це на короткий час перервало поширену від листопада 2013 р. тенденцію представляти Україну як громадянське суспільство, здатне на рішучий спротив проти спроб його поневолити. У правих середовищах Польщі пішла реакція, з'явилися заяви про те, що польським політикам слід бути готовими до можливої зміни кордонів у майбутньому, адже «кордони не є даними раз і назавжди»⁷⁵.

Короткий сплеск польського «розчарування Україною» Л.Ясиня пояснив тим, що впродовж 2013 р. польська публіцистика формувала громадську думку про Україну як про націоналістичний та радикальний край, сильно корумпований, неспроможний розібратися з історичними і сучасними проблемами. Самі ж поляки, подаючи українцям приклад у всьому, «не проговорили з українцями складних проблем, які мають всі шанси виринути з новою силою»⁷⁶.

Натомість реакція польської політичної еліти, що представляла Перемишль у Сеймі (посол від «Громадянської платформи» М.Жонса), Європарламенті (посол від «Закоу та справедливості» Т.Поремба), була доволі промовистою: депутати засудили подібні заяви, назвавши їх «нісенітницями якогось ідіота»⁷⁷. Проте ці висловлювання політики не ототожили з протестним рухом і закликали польське суспільство й надалі підтримувати українців.

Широку суспільну підтримку поляками українців демонструють результати соціологічного опитування початку лютого 2014 р. Тоді 65% поляків виразили зацікавлення подіями в Україні. Разом з тим 63% респондентів підтримали протестуючих⁷⁸ (така підтримка була навіть вищою, ніж під час Помаранчевої революції, коли прихильників В.Ющенка підтримало 54% дорослих поляків). 31% не підтримали жодну сторону. Прихильниками В.Януковича проголосили себе 1% респондентів. Можна припустити, що це були симпатичні маргінальних праворадикальних організацій, які ще на початку грудня 2013 р. висунули заклик підтримати В.Януковича («Станьмо на захист Віктора Януковича!»)⁷⁹.

На думку 52% опитаних, Польща разом з іншими членами Європейського Союзу повинна підтримувати «продемократичні та проєвропейські прагнення українців»⁸⁰. 12% уважали, що на Польщі лежить особлива місія в українському

⁷⁴ Bielecki J. Lider banderowców: ludobójstwo na Wołyniu to brednia [Електронний ресурс]: <http://www.rp.pl/artykul/1083009.html>

⁷⁵ Lewkowicz. To co nie najładniejsze // Gazeta Przemyska. – 2014. – №5 (82). – 4–10 lutego.

⁷⁶ Jasinia Ł. Ukraiński nacjonalizm: ostrożnie z definicjami [Електронний ресурс]: http://www.tokfm.pl/blogi/liberte/2014/02/lukasz_jasina_ukrainski_nacjonalizm_ostroznie_z_definicjami/1

⁷⁷ Przemyski pogłos Euromajdanu // Gazeta Przemyska. – 2014. – №5 (82). – 4–10 lutego.

⁷⁸ Stosunek do protestów na Ukrainie: Komunikat z badań (CBOS, NR 21/2014) / Oprac. B.Roguska. – Warszawa, 2014. – S.3.

⁷⁹ Stańmy w obronie Wiktora Janukowicza! [Електронний ресурс]: http://www.kronikanarodowa.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=720:stamy-w-obronie-wiktora-janukowicza;Polscy_narodowcy_chca_bronic_Janukowycza [Електронний ресурс]: <http://ekurjerwarszawski.pl/miasto/wiadomosci/1964/polscy-narodowcy-chca-bronic-janukowycza.html>

⁸⁰ Stosunek do protestów na Ukrainie... – S.5.

питанні, а 29% опитаних – що Польща повинна зберегти нейтралітет і не втручатися в українські події⁸¹. Опитування 2014 р. зафіксувало й незначне збільшення громадян Польщі з позитивним ставленням до українців (див. табл., а також графік вище).

Ставлення поляків до українців у 2014 р.⁸²

Позиція в переліку народів	Народи	Симпатія (%)	Неприязнь (%)	Байдужість (%)	Вагаються з відповіддю (%)
1	чехи	50	17	27	6
2	італійці	48	15	30	7
3	словаки	47	15	31	7
15	німці	39	30	27	4
21	литовці	34	27	31	8
22	українці	34	33	27	6
23	грузини	31	25	31	13
26	білоруси	29	30	31	10
27	євреї	29	33	28	10
29	китайці	25	36	29	10
30	росіяни	25	42	28	5
34	роми (цигани)	20	55	20	5

Українською відповіддю польським симпатіям стали результати соціологічного опитування, проведеного 14–26 березня 2014 р. в Україні на замовлення Міжнародного республіканського інституту із блоком питань, присвячених ставленню українців до інших народів і країн. Рівно половина респондентів з усієї України задекларувала своє ставлення до Польщі як «тепле», третина (34%) відзначила байдуже ставлення до західного сусіда і 15% – «прохолодне»⁸³. Тоді, коли до Росії прихильно ставилися 31% опитаних, байдуже – 21%, і «прохолодно» – 45%. На це, очевидно, вплинула окупація й анексія суміжною державою Криму. Опитування виявило і регіональні відмінності у ставленні українців до Польщі. Найвищий рівень прихильності проявили мешканці західних областей – 79%, дещо менший – центральних (70%) і низький – на півдні та сході нашої країни (25% і 24% відповідно)⁸⁴.

Отже, упродовж 1991–2014 рр. польський суспільно-політичний дискурс, представлений політичними елітами, ЗМІ та громадською думкою, не завжди

⁸¹ Stosunek do protestów na Ukrainie... – S.5.

⁸² Stosunek Polaków do innych narodów...

⁸³ Public Opinion Survey Residents of Ukraine: March 14–16, 2014. – К., 2014. – P.94.

⁸⁴ Ibid. – P.95–98.

був єдиним в оцінці українських внутрішньополітичної ситуації, державно-політичних реформ, спроб інтеграції з Європою. Польська політична еліта запропонувала суспільству новий погляд на українців та їхню незалежність, заснований на ідеї необхідності утвердження суверенітету України задля стабільності у Центрально-Східній Європі, а також послідовно втілювала його у міжнародній політиці. Широке суспільні кола сприймали українців у більш негативному або й байдужому ключі, часто ставлячи під сумнів можливість польсько-українського примирення. Водночас зацікавленість польської преси Україною та польсько-українськими відносинами, широка полярність інтерпретацій і присутність постійної дискусії про Україну давала надію на позитивні зміни у майбутньому в справі покращення образу українців серед поляків. Українські революції 2004 та 2013–2014 рр. та їх сприйняття польським суспільством засвідчили, що, незважаючи на історичні суперечки і негаразди, такі питання, як протистояння українців спробам відновлення авторитаризму, їх бажання жити за демократичними принципами, а також відкритість більшої частини українського суспільства до нових способів організації політичного й соціально-економічного життя спроможні в найкоротший термін об'єднати і взаємно зблизити обидва сусідніх народи.

The article deals with the changes of Polish public and political opinion about Ukraine and Ukrainians in 1991–2014. Special attention is given to the representation in Polish periodicals, political discourse and public opinion polls problems connected with development of Ukrainian state and establish of democratic principles in public life.

Keywords: Poland, Ukraine, Polish-Ukrainian relations, democratic transformations, political and media discourse, public opinion.

